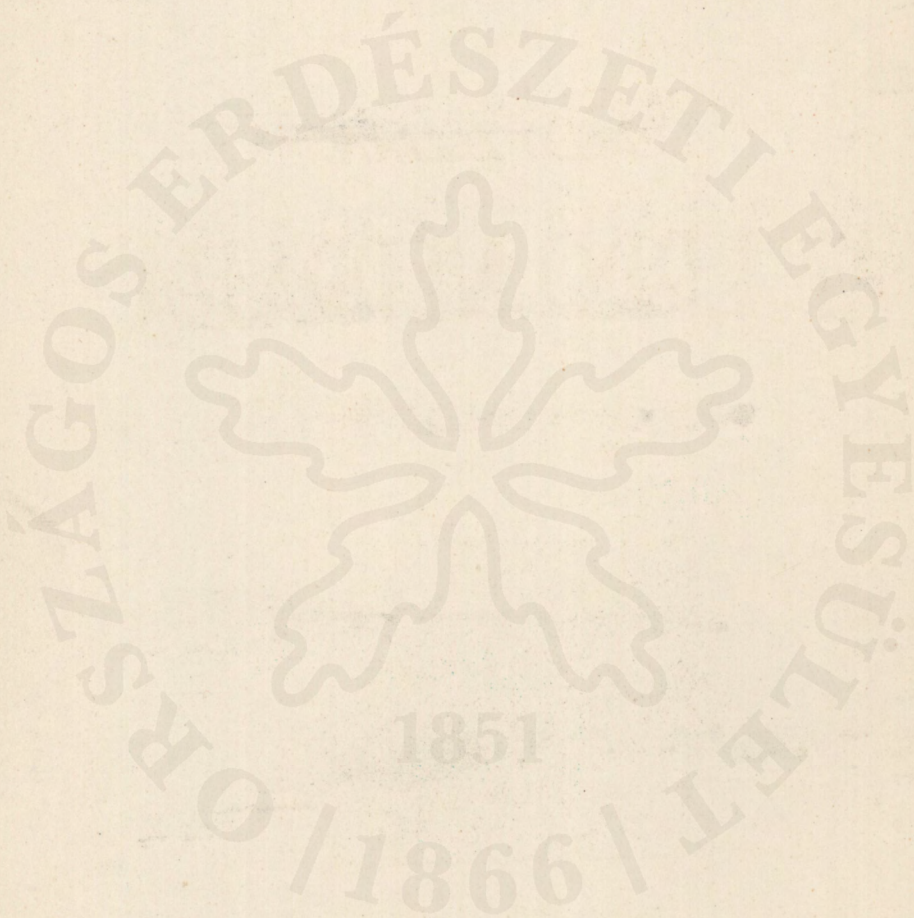

Az erdő néprajza

ÚTMUTATÓ FÜZETEK A NÉPRAJZI ADATGYŰJTÉSHEZ
SZERKESZTI MORVAY PÉTER

V

ERDÉLYI ZOLTÁN

AZ ERDŐ NÉPRAJZA

OEE Könyvtár
Áll.Ell. 2020

Országos Erdészeti Egyesület Wagner Károly Erdészeti Szakkönyvtár	
Leltári szám:	42/2618
Csoport szám:	I.
Lejtári jelzet:	S.V.IV.

BUDAPEST 1959
MAGYAR NEMZETI MÚZEUM – NÉPRAJZI MÚZEUM
ETHNOLÓGIAI ADATTÁR

UTMUTATÓ FÜZETEK A NÉPRAJZI ADATGYŰJTÉSHEZ

- I. Gunda Béla: 1. A gyűjtőgető gazdálkodás.
2. Az elvetett búzától a kenyérig. Bp. 1939
- II. Szendrey Ákos: Lakodalmi szokások gyűjtése. Bp. 1956
- III. Kovács Ágnes: Népmesegyűjtés. Bp. 1956
- IV. Vincze István: A népi szőlőgazdálkodás. /Előkészületben/
- V. Erdélyi Zoltán: Az erdő néprajsa. Bp. 1959
- VI. Morvay Judit: Népi táplálkozás. /Előkészületben/
- VII. Végh József - Papp László - B. Lőrinczy Éva - O. Nagy Gábor:
A nyelvjárási és néprajzi gyűjtés összekapcsolá-
sa. Bp. 1959

Felelős kiadó: Domanovszky György

Készült a Magyar Nemzeti Múzeum - Történeti Múzeum
Rotaprint Üzemében 3 1/2 iv terjedelemben 500 példányban
Fv.: Dajbukát Gergely

A Z ERDŐ NÉPRAJZA

A természet átalakításában a nagy földrajzi katasztrófák mellett az embernek volt legnagyobb szerepe. Az emberi alkotó erő megváltoztatja a környezetét, igényének és szükségleteinek megfelelő kultúrájává alakítja át. Ezt az átalakulást elsősorban a növénytakarónál vesszük észre. Ilyen nagy átalakuláson ment keresztül Nagyszőlősföldünk is, melyet egykor összefüggő erdőségek borítottak, s ahol ma már csak itt-ott találunk egy-egy erdőfoltot. Az erdők helyébe először a települések, az egyre inkább növekvő legelők és kisebb terjedelemben szántóföldek kerültek; később azonban, a népesség szaporodásával - most már a legelők rovására - egyre több szántóra volt szükség. Így azután az erdők és a nagy legelők mind kisebb területre zsugorodtak össze. Ám a legelő-szükséglet és a fokozódó szántóföldi termelés nemcsak az alföldi medence belsejében szorította ki az erdőt, hanem a peremtájakon és a messzi hegyekbe felnyúló folyó völgyekben is.

Az emberi munkának e jelentős tájátalakító szerepéről, az ezzel kapcsolatos küzdelmekről a tudomány eddig viszonylag még kevés adatot tárt föl. Ez azonban érthető is, hiszen alig vagy csak szóróványosan maradtak fenn adatok, leírások arról, hogy ezek a tájátalakító munkák hogyan folytak le. A néprajztudomány is mindmáig vajmi keveset tett a népi erdőgazdálkodás megismerése érdekében. Pedig jól tudjuk, hogy a nép és az erdő kapcsolata igen régi időkbe nyúlik vissza, s ez az együttélés nem mult el nyomtalanul az emberek gazdasági és kulturális fejlődésében.

A jobbágyok erdőhasználati jogát a középkor folyamán különböző központi /királyi/, és helyi /földesuri, egyházi, városi/ törvényekkel korlátozták. E korból maradt fenn a faizási napok emléke. A faizási jog gyakorlására vonatkozó adalékok még ma is összegyűjthetők. Így pl. a népi jogi és erkölcsi felfogás megnyilatkozása, az u. n. "fabecület" szokása is, melyről a kérdések között bővebben szólnunk.

Gyűjtésünk és kutatásunk szempontjából határkövet jelent a jobbágyfelszabadítás, ill. az 1848, 1853-ban s az 1871-ben kiadott, az

erdőkre vonatkozó törvényerejű rendelet. A község volt jobbágy lakossága ugyanis a korábban szokásban levő faizási napok fejében kihasított erdőrészt kapott. A törvény szabályozta ugyan az urbéreseknak kiosztott erdők fenntartását, kezelését és értékesítését, a törvény előírásait azonban sokszor megváltoztatta a helyi szokás, a népi jogi felfogás. Mint pl. hogy az éves fakiosztásnál /sorsolás, nyilvános stb./ kit illet meg az elsőbbség. Az erdő-közbirtokosságra vonatkozó adalékokat különösen sokrétűen kell kikérdeznünk, mert ezekről nemcsak a közös gazdálkodásra vonatkozó problémákat ismerhetjük meg, hanem megtudhatjuk azt is, hogy egy-egy falu közösségi életére milyen hatással volt az urbéri szervezet.

Azzal, hogy a volt jobbágy tulajdonába vette az erdőt, nemcsak tulajdonosává, hanem művelőjévé is vált. Ez a tény pedig felvet sok olyan kérdést, amelyet kutatnunk kell. Persze nemcsak a birtoklás, hanem az erdő megléte is elősegítője, megteremtője a helyi életforma kialakulásának, pl. az erdőmunkásság létrejöttének. Egy-egy erdőterületnek neves erdőmunkás közössége alakult ki, mint amilyenek pl. a Börzsöny hegységi kemenceiek, akik az erdőt irtva járják az országot. Az országjárás nemcsak azt eredményezi, hogy más vidékek erdőkulturája, ismeretanyaga ragad a vándorlókra, hanem az ilyen erdőmunkásoknak szerszámkészletük is bővebb, mint a helybenmaradottaké. Az erdőmunkások munkavállalás céljából más országok területére is eljutottak. A néphagyomány őrzi a "kranyecok" vagy "kránicok": az alsó-ausztriai Krajna szlovén erdőmunkásai, valamint a "licsánok": az egykori Lika-Krbava megyei szlovének emlékeit, akik a Dráva-Száva vidékére, valamint a Zala és vas megyei uradalmakba jártak erdőt irtani. /Vö. Népünk Hagyományaiból 1956. 59. lap./ De tudunk arról is, hogy a múlt század 80-as éveitől a századfordulóig a Bakonyból /Bakonybélből, Lókutról és Pénzesgyőrből stb./ számos famunkás járt évenként Romániában és Bulgáriában favillát készíteni. Ennek az érintkezésnek a kölcsönös hatása következtében honosodott meg a magyarok által készített favillatípus a megnevezett országokban, s a bakonyi erdőmunkások szerszámainak egyikét-másikat is átvették. Ugyanakkor a bakonybéliek egy fejszetípust hoztak magukkal, amelyet azelőtt itthon nem használtak. - Gyűjtéseink során mindezekre a mozzanatokra nagy figyelmet kell fordítanunk, és az ezzel kapcsolatos adatokat a legapróbb részletekig ki kell kérdeznünk.

Az erdő furó-faragó embert nevel az ottélőkből. Éppen ezért az erdőmunkások mellett figyelemmel kell lennünk a fafeldolgozás egyéb

mestereire is: az ácsolt butorok, a mezőgazdasági szerszámok /favilla, gereblye, szerszámnyél, talicska stb./, a konyhaeszközök /famoszár, fakanál, kanáltartók stb./ készítőire. Egyes faluk népe országszerte ismert efféle készítményeiről. Ilyenek az említett bakonybéliekén kívül a mátraalji Szuhabuta, vagy a Bükk alján Cserépfalu és környéke lakói, de éppen olyan ügyesen mesterkednek a fával a palócok és a göcsejiek is.

A népi gazdálkodás vizsgálatánál önálló kutatási témaként érdemes foglalkoznunk a szinte már iparnak számító faszénégetés és mészégetés mesterei munkájának kutatásával. Ezek az emberek állandóan járnak az erdőt, benne élnek és ez az állandó kapcsolat sajátossá teszi életmódjukat is azokhoz képest, akiket munkájuk nem köt állandóan az erdőhöz. Nemcsak kulturájukban, nyelvükben /mesterségükhöz tartozó szókincs/, hanem viseletükben is eltérnek a faluban élőktől.

Az erdőgazdálkodás kutatásával ki kell térnünk az irtvány, a mezőgazdaság és az erdei állattartás kapcsolatára is. Az ország erdős vidékein - sok helyen az erdőkihasítás /tagosítás/ után - a volt jobbágyok szántóföld, szőlő vagy legelő nyelés céljából kiirtották az erdőt. Ezzel kapcsolatban meg kell ismernünk a föld feltörésének különböző módjait. Hazánk erdővel borított területein ugyanis nem egyformán történt az irtás. Az Őrségben pl. váltógazdálkodás folyt az irtásokon. A szántónak vagy legelőnek használt irtás ugyanis pár évi használat után kimerült, felverte a "csarab", s lassan cserjésedni kezdett: 20-30 év elteltével ismét erdő nőtt a volt irtás helyén. /Vö. A Néprajzi Múzeum Adattárának Értesítője 1955. 1-2. sz. 71. és 60. lap./ Hazánk más tájain az erdőt égetéssel irtották ki és állandóan szántóföldként művelték. Másutt legelő szerszés céljából irtottak ki nagy darab erdőt, pl. a Börzsönyben. A fentieket szem előtt tartva, részletesen fel kell kutatnunk tehát az erdőirtás ma is használatos vagy már csak emlékezetben élő különféle módjait, eszközeit, valamint speciális munkássainak, a "vákáncsosok"-nak munkáját és életmódját.

Ugyanilyen részletesen kell foglalkoznunk a paraszti erdőtelepítés gyakorlatával is.

Nemcsak a szorosan vett népi erdőgazdálkodás kérdéseit kell azonban kutatnunk, hanem fontos, hogy összegyűjtsük a népnek az erdőhöz, a fákhoz és az erdő környezetéhez fűződő szokásait, hiedelmeit, népköltészeti emlékeit, közmondásait és szólásmondásait is. Jelenleg még csak igen szórványos ismereteink vannak ezekről, pedig ezek feltárása

nemcsak az Erdőkörnyéki parasztság kultúrájának általános megismeréséhez szükséges, hanem fontos népünk ősi hitvilágának rekonstruálása szempontjából is. /Igen keveset tudunk pl. a néphitnek az erdőben élő természetfeletti alakjairól és csodás állatairól: a tápióról, a vadőregről, az őregről, és a különféle óriáskigyókról, sárkányokról stb./

Gyűjtéseinket elsősorban olyan helyeken végezhetjük, ahol ma is erdő van. Elsősorban a Dunántul és Észak-Magyarország megyéi jönnek tekintetbe. Emellett kutatásainkat ki kell terjesztenünk az Alföld erdős vidékeire /pl. Debrecen, Nyíregyháza, Nagykőrös, Cegléd, Doboz, Baja stb./ és az ártéri erdőkre is. Azonban találunk az erdőgazdálkodásra vonatkozó adatokat olyan helyeken is, ahol a korábbi /50-60/ években erdő volt és ma már nincs. Az idősebb emberek még emlékeznek arra, hogy mit jelentett számukra az erdő.

+

Utmutatónk a népi erdőgazdálkodás alapos felkutatására irányuló gyűjtőmunka megalapozása céljából készült. A kérdések összeállításában elsősorban a terepen szerzett tapasztalataink, a szakirodalom, valamint H. Kerecsényi Edit, a nagykanizsai múzeum vezetőjének kérdőíve volt segítségünkre. Első pillantásra azt mondhatnók, hogy utmutatónk igen sok kérdést tartalmaz. De nem is az a célunk, hogy egyszerre minden kérdésre választ kapjunk. /Ez az ország különböző erdővidékein nem is lenne lehetséges./ Célravezetőbbnek tartjuk, ha alaposabb tájékozódás után pl. egy fejezetet dolgozunk ki, amelyet az évről évre megismétlődő Országos Néprajzi Gyűjtőpályázatra pályamunkaként is beküldhetünk.

A kérdéseket úgy állítottuk össze, ahogy az évszakok rendjén vagy a különféle erdei munkáknál az egyes munkafolyamatok egymás után következnek. Pontos szem előtt tartani gyűjtőmunkánkban, hogy adatközlőinket ne csak a jelenkori állapotokra nézve kérdezzük ki, hanem az 50-70 évvel ezelőtti helyzetre is. Minden lényegesebb kérdésnél tisztázzuk és rögzítsük tehát, hogy mi a jelenlegi állapot és mi volt a korábbi helyzet. Pl. hogy "kéreg poharat ma már nem készítenek, de 30 évvel ezelőtt még ittam belőle".

Gyűjtéseinket, különösen a régebbi időkre vonatkozólag, nagyobb részt az idősebb generációnál végezhetjük eredményesen. Elsősorban olyan adatközlőt keressünk, aki már 40-50 éve erdőgazdaságban dolgozik

/idős favágó vagy egyéb famunkás, volt bandagazda, öreg erdészek, erdőkerülők, fátfuvarozók stb./. Természetesen a fiatalabb nemzedék is sok értékes adatot tud szolgáltatni főleg a jelenkorra nézve, de esetleg a szüleiktől vagy idősebb ismerőseiktől hallott régebbi állapotra nézve is.

A szájhagyományt sok esetben jól ki tudjuk egészíteni helyi irásos forrásokból: pl. tanácsi vagy erdészeti hivatal, urbéri közbirtokosság irattára, térképek, munkaszerződések, számadások, adás-vételi szerződések. Hasznosak az olyan régi fényképek is, amelyek az erdőmunkákkal összefüggő jeleneteket ábrázolnak.

Fontos, hogy az egyes fejezetekben tárgyalta tárgykörök /ha szükséges, tárgykör-részek/ kutatásánál minden esetben igyekezzünk felkutatni a velük kapcsolatos hiedelmeket, szokásokat, szólásmondásokat, dalokat, tréfás és babonás történeteket.

Szöveges feljegyzéseinkhez készítsünk minél több fényképet és rajzot. Különösen fontos ez egy munkafolyamat leírásánál vagy pl. egy-egy eszköz megörökítésénél. Ügyeljünk arra is, hogy gondosan és kiejtés szerint /fonetikusan/ jegyezzük le a szakkifejezéseket /a szerszámok és szerszámrészek, az egyes munkamozzanatok, jellemző fák és növények helyben használatos elnevezéseit/. Ugyancsak szószerint igyekezzünk megörökíteni adatközlőinknek az erdei életmódra és munkára vonatkozó nyilatkozatait. Különösen fontos ez a helyi mondák, dalok, babonás történetek, az erdővel kapcsolatos hiedelmek esetében.

Végül pedig: természetesen mindig jegyezzük fel adatközlőink nevét, foglalkozását és életkorát, valamint gyűjtésünk időpontját.

FONTOSABB SZAKIRODALOM

I. Általános munkák:

Bedő Albert: A magyar állam erdőségeinek gazdasági és kereskedelmi leírása. Bp. 1896.

Juhász Lajos: A vas megyei Parkaserdő a XVII. és a XVIII. században. Századok. 1937. 553-575.

A Magyarság Néprajsa. I. 260-274., valamint II. 5-45.

Mendöl Tibor: Parasztság és táj. Néprajzi tanulmányok. 1949. I. sz.

Tagányi Károly: Magyar erdészeti oklevéltár. Bp. 1896. I-III.

Tagányi Károly: A földközösség története Magyarországon. Bp. 1950.

II. fejezethez:

Mihalovits János: Magyar erdészeti jog. Selmezbánya 1918.

Az új erdőtörvény. Bp. 1936.

III. fejezethez:

Bedő Albert: Erdei favágók. Erdészeti Lapok. 1865. 4.sz. és 1868.V.sz.

IV. fejezethez:

Hegyi Imre: Erdei fakitermelés Bakonycsernyén. Néprajzi Közlemények. 1957. 3-4. sz. 125-155.

Kovács Ferenc: Erdei fagegmunkáló eszközök Gyergyócsomafalván. Erdélyi Múzeum. 1934. 137-142.

V. fejezethez:

Erdélyi Zoltán: Faközelítés a Bernecebaráti környéki erdőkben. Ethnographia. 1958. 381-408.

VI. fejezethez:

Hegyi Imre: A fa fuvarozása a bakonycsernyei erdőkben. Néprajzi Közlemények. 1959. 1-2. sz. 202-217.

VII. fejezethez:

Balassa Iván: A Néprajzi Múzeum favillagyűjteménye. A Néprajzi Múzeum Füzetei. 13. sz. Bp. 1950.

Haás Ferenc: Udvarhelysszéki festeraségek. Kolozsvár 1942.

Horváth László: Kéregmunkák Tornyisszentalkóson. Népmű Hagyományából 1956. Bp. 1956. 48.

Királyné Csilléry Klára: Az ácsolt láda. A Magyar Tudományos Akadémia. II. Oszt. Közleményei. 1951. I. 2. sz. 231-284.

Vlaj Zoltán: A fakéreg felhasználása Murarátkán. Népmű Hagyományából 1956. Bp. 1956. 49-51.

VIII. fejezethez:

Balogh István: Adatok a debreceni erdőgazdálkodás történetéhez. A vákánccsok. A Déli Múzeum Ismeretterjesztő Közleményei. 6. Debrecen. 1936.

Belényesi Márta: A földművelés fejlődésének alapvető kérdései a XIV. században. Ethnographia. 1955. 57-98.

Belényesi Márta: Erdei irtások parlag-gazdálkodása. A Néprajzi Múzeum Adattárának Értesítője. 1955. 1-2. sz. 60-62.

Hoffmann Tamás: Egy palóc falu földművelő technikájának néhány jellegzetessége. Ethnographia. 1956. 536-561.

IX. fejezethez:

Békó Albert: Az erdő legeltetése. Köztelek. 1931. 87-89.

Herkely Károly: Adatok Gömör megye népi erdőgazdálkodásához. Néprajzi Értesítő. 1941. 259-263.

Imre Sándor: Erdő-legelő-gazdálkodás Kisrákoson. A Néprajzi Múzeum Adattárának Értesítője. 1955. 1-2. sz. 71-73.

X. fejezethez:

Bödei János: Adatok Zalabaksa gyűjtőgető gazdálkodásához. Néprajzi Értesítő. 1943. 69-96.

Erdélyi Zoltán: A bazárkások. Néprajzi Közlemények. 1956. 1-4. sz. 52-57.

E. Fehér Julianna: Adatok Bernecebaráti gyűjtőgető és zsákmányoló gazdálkodásához. Néprajzi Közlemények. 1957. 3-4. sz. 267-292.

Gaál István: A gyűjtőgető ember. Buvár. 1939. 4. sz.

Gunda Béla: A gyűjtőgető gazdálkodás. Utmutató füzetek a néprajzi adatgyűjtéshez. 1. sz. Bp. 1939. 2-36.

Gunda Béla: A magyar gyűjtőgető és szákmányoló gazdálkodás kutatása. Különlenyomat a Magyar Népkutatás Kézikönyvéből. Bp. 1948.

Vajkai Aurél: Adatok a Bakony gyűjtőgető és vadfogó életmódjához. Vasi Szemle. 1938. 152-163.

Vajkai Aurél: Gyűjtőgető gazdálkodás Csersegtomaajon. Néprajzi Értesítő 1941. 231-258.

XI. f e j e z e t h e z:

Bödei János: Madárfogók Göcsejben. Vasi Szemle. 1939. 162-167.

Ecsedi István: Népies vadfogás és vadászat a debreceni határban és a Tiszántulton. Debrecen. 1943.

Gönyey Sándor: Ófoglalkozások a Börzsöny-hegységben. Néprajzi Értesítő. 1935. 97-99.

Horváth László: Vadfogó csapdák Tornyisszentmiklóson. Népműk Hagymányaiból 1956. Bp. 1956. 43-46.

Implom József: Vadméhkeresés. Népműk és Nyelvünk. 1935. 241.

Lakatos Károly: Vadászhit. Szeged. 1910.

Lükő Gábor: Régimódi méhészet Moldvában. Néprajzi Értesítő. 1934. 47-48.

Márkus Mihály: A népi vadfogás módjai Nyíregyháza vidékén. Néprajzi Értesítő. 1937. 345-350.

Molnár Balázs: Méhkeresés és mésszákmányolás Domaházaán. Ethnographia. 1957. 483-490.

Pável Ágoston: Rigássás a Vendvidéken és az Őrségben. Néprajzi Értesítő. 1942. 141-163.

Tálasai István: Adatok a Bakony erdei életéhez. Néprajzi Értesítő. 1942. 164-172.

Vlaj Zoltán: Vadfogó csapdák Murarátján. Népműk Hagymányaiból 1956. Bp. 1956. 46-47.

XII. f e j e z e t h e z:

Tagán Galimdsán: Fakitermelés és szénégetés Székelyvarságon. Néprajzi Értesítő. 1943. 32-55.

XIII. f e j e z e t h e z:

Bakó Ferenc: A magyar paraszti mészégetés kutatása. Magyar Tudományos

Akadémia. II. Oszt. Közleményei. 1951. I. 2. sz. 285-330.

Pávay Vajna F.: Mészégetés Nyírmезőn és Felsődorbón. Néprajzi Értesítő.
1908. 198-203.

XIV. fejezethez:

Jankó János: Kalotaszeg magyar —pe. Bp. 1892. 32-35.

Téglás Gábor: Pár szó a famitosz népies megnyilatkozásairól. Erdészeti
Lapok. 1910. 250.

K É R D É S C S O P O R T O K

I. Általános kérdések:

A helység neve /megye, járás/:

Hány hold erdő van ma a helység határában, s mennyi volt 1944-ben, illetve 1914 előtt.

Soroljuk fel a határban található erdőket, egyenként megjelölve az erdők nevét, tulajdonosát, nagyságát és az uralkodó fafajcsoportokat.

Vannak-e a határban olyan ma már szántóföldi /vagy szőlőnek stb./ használt területek, amelyek nevük /pl. Üregerdő/ vagy az emlékeztet tanúsága szerint valaha erdők voltak. Mi a nevük és mekkorák.

Milyen fákra, bokrokra elnevezett területek /határrészek, dűlők, dűlőrészek/ vannak a határban, és mit tudnak ezek elnevezésének eredetéről. /Lehet, hogy egy Egres nevű határrészen sohasem volt erdő, csak néhány kiemelkedő égerfa, s azokról kapta nevét./

Van-e /volt-e/ a környéken üveghuta. Hol, mióta, meddig.

Milyen bányák /mészkő, szén stb./ vannak a helység környékén.

A kutatott helység a hagyomány szerint irtáson települt-e. Mikor, hogyan.

Vannak-e a környéken más irtásos településű helységek. Melyek.

A kutatott helység népéről, illetve a helységről él-e a környéken valamely elnevezés, tréfás mondás, vagy csufolódtörténet, mely az erdővel, erdei munkával kapcsolatos. /Pl. hogy keresztben viszik a létrát az erdőben./

Igen hasznos, ha egy vázlatos térképen feltüntetjük a határban található erdőterületeket, megjelölve régi tulajdonosait /pl. közbirtokossági erdő, szellér erdő, uradalmi erdő stb./. Kíváncsi, hogy a térképvázlaton a régi időben kiirtott erdők is szerepeljenek. Ezeknél a mai művelési ágat /pl. szántóföld, kaszáló, legelő stb./ is tüntessük fel.

II. Erdőközbirtokosság:

/Az egyes kérdésekkel kapcsolatban mindig kérdezzük meg, hogy mi volt a jelenlegi megelőző állapot vagy szokás; mikor, hány éve történt a változás./

Hányféle erdőközbirtokosság van a helységben /volt jobbágy és zsellér, stb./.

Mikor történt meg a múlt században a határbeli erdők felosztása, és mennyi erdőt kaptak a helység lakói a tagosításkor.

Hány tagja van /volt/ a helyi közbirtokosságnak /külön a volt jobbágyoknál, és külön a zsellér stb. közbirtokosságnál/.

Hány tagból állt a közbirtokosság vezetősége /elnök, pénztáros, jegyző stb./.

Kik közül választották a vezetőségi tagokat. Hogyan történt a választás.

Mi volt az elnök joga és hatásköre.

Mi volt a pénztáros joga és hatásköre.

Mi volt a jegyző joga és hatásköre.

Mi volt az esküdtek /tanácsstagok/ joga és hatásköre.

Gyűléseket mikor /milyen alkalmából/ hívtak össze.

A gyűlések idejét és helyét milyen módon adták tudtára a tagságnak.

Kik mehettek az összehívott közgyűlésre /általában csak a közbirtokosság tagjait hívták meg, de előfordult, hogy a közbirtokosságon kívül állók közül is meghívták pl. a község előljáróit/.

A közbirtokosság vezetői beleszólhattak-e a községi közigazgatásba /pl. kihágások, adószedés, büntetés esetében/.

Milyen kérdésekben döntött a tagság szavazással és hogyan történt az.

Kik szavazhattak /vannak helyek, ahol csak az egész erdőjoggal rendelkezők szavazhatnak, míg a fél- vagy negyedjoggal rendelkezők csak bizonyos esetekben/.

Hogy nevezték az ellenzéki szavazókat /kongó, izgága, fizetett stb./.

Milyen következményekkel járt az ellenzéki szavazat /megharagudtak érte, akiknek az érdekét sértette stb./.

Kit illetett meg a legtöbb "erdőjog" /"fajog"/ a közösségben /az erdő-közbirtokossági tagok un. jogra kapták a fát. Egy "jog" - részesedés - általában egy méter fát jelentett a jog tulajdonosának/.

Kiadhatták-e az erdő, ill. fajogot.

Milyen ellenértékért adták el a jogot /pénz, állat stb./ és milyen okból. Hogyan zajlott le a jog eladása.

Elzálogosították-e a jogot és miért.

Ki örökölte a jogot és mikor /férfi, nő/.

Házasság alkalmával hozományként adták-e a szülők jogot a fiuknak, vagy leányuknak.

Más közösségbeli vehetett-e jogot.

Az új jogtulajdonosoknak megvolt-e az a szavazati, tárgyalási joguk, ami a régi tulajdonosoknak /voltak olyan helységek, ahol pl. csak tanácskozási joga volt az új birtokos tagnak/.

Hány fertály, hold stb. földbirtok után kapták a jogot /ma már esetleg csak az öregek emlékeznek, akik apáiktól hallották, hogy mennyi föld után kapták az erdőjogot/.

Milyen társadalmi tekintélye van az erdőjoggal rendelkezőknek a közösségben.

Van-e fél- vagy negyedjogos a helységben. Általában az erdőközbirtokossági közösségekben mindig akadnak olyanok, akik valami ok miatt eladták erdőjogaik felét, vagy negyedét. Fontos megtudnunk, hogy miért adták el, házasság, pereskedési költség, földvásárlás, állatvásárlás stb. céljaira; az erdőjog ugyanis tulajdonosának állandó tőkét - hitelt - jelentett. De fél- vagy negyedjogosokká nemcsak eladással vagy elzálogosítással lehettek új személyek, hanem örökösdés, ajándékozás útján is. Rendszerint a szegényebb volt jobbágyok köréből kerültek ki a fél- vagy negyedjogosok. Ezeknek megváltozott a közösséghez való viszonyuk, már nem voltak teljes jogú és rangú egyének a többi egészjoggal rendelkezőkkel szemben/.

+

Mikor vágják a közbirtokosok az erdőt, a milyen feltételekkel./Sok helyen maguk a közbirtokosok termelik ki a fát, máshol meg napszámos erdőmunkásokat fogadnak. Ilyen esetben a tagokon behajtják a napszámot. Előfordul, hogy fával fizetnek a munkásoknak. Kérdezzük meg azt is, hogy a munkások egymásközött hogyan osztják szét a fát, amelyet munkadíjként kaptak/.

A kitermelt fát milyen mérték-rendszer szerint rakják össze /méter,öl, rakat, sarang, kéve stb./.

Hogyan osztják szét a kitermelt fát. /Ügyeljünk,hogy a helyi kifejezéseket pontosan jegyezzük le. Az osztást sok helyen nyilvánás-nak, nyilhuzás-nak, gora-nak mondják/.

Az erdőközirtokosság tart-e juhászt, kanászt, erdőőrt, kovácsot stb., és mi ezeknek a fizetése.

III. Erdő munkások:

Hogyan nevezik helyben az erdőmunkásokat /erdőlők, favágók, őlezők, famunkások stb./.

Az állandó erdőmunkásokon kívül kik végeznek még huzamosabban erdőmunkát /a földdel, igával rendelkező parasztok általában csak ritkán mennek az erdőre hosszabb időre dolgozni/.

Hány éves korban kezdenek a gyermekek erdőmunkával foglalkozni.

Kik tanítják őket dolgozni /rokonok, jóbarát, apa, testvér stb./.

Mikor lehet valakiből önálló erdőmunkás.

Milyen koruk dolgoznak együtt /általános szokás, hogy egykoruk dolgoznak együtt, de előfordul olyan eset is, hogy idősebb dolgozik fiatalabbal; ilyenkor kérdezzük meg ennek okát/.

+

Milyen bért, juttatást kaptak az erdőmunkások /pénz, élelem, fa stb./.

Milyen az erdőmunkások nyári és téli viselete /jegyezzük fel pontosan a viseletdarabok helyi nevét és rendeltetését/.

Az erdőmunkások naponta hányszor és mit esznek /figyelembe kell vennünk az évszakokat is!/.

Reggel mikor kelnek fel.

Mikor térnek nyugovóra.

Mikor, hány óra tájban kezdenek dolgozni /évszakok szerint/.

Az erdőmunkások közül ki kezdi meg elsőnek a munkát.

Mit mond magában /vagy félhangosan/ a favágó, amikor munkába kezd. /A katolikus vallású favágók közül sok mielőtt munkába kezdene, az istenhez fohászkodik: Uram Jézus segíts! vagy Jézusom segíts stb./.

Hány órát dolgoznak naponta.

Milyen szervezetben dolgoznak az erdőmunkások. /Banda, turnus, csapat, csoport stb. Ha többféle elnevezésük van, mindegyiket jegyezzük fel, s magyarázzuk meg a közöttük levő különbséget./

Hányan és kik dolgoznak egy bandában /egy bandán belül rendszerint rokonok, testvérek, jó ismerősök stb. vannak együtt/.

Ki szervezi meg a bandát, és hogyan /mindenkinek szól vagy csak egy-két

embernek, akik azután tovább adják a hirt stb./.

Ki lehet a banda-gazda és hogyan nevezik /gazda, pallér, bizalmi, első stb./.

Hogyan lesz valakiből banda-gazda. Kitől kap megbízást a banda megszervezésére.

Mi a szerepe a banda-gazdának /megszervezi a bandát, felveszi és szétosztja a fizetést, tárgyal a munkáltatóval, szervezi az utazást, szállást, biztosít stb./.

Kik segítenek a banda-gazdának a szervezési ügyekben. /Általában a fiatalok közül egy-kettő, aki jártas a törvényben és akire hallgatnak a többiek is. Néha az is előfordul, hogy nemcsak mint segítők, hanem mint ellenőrzők szerepelnek, akiket a banda tagjai biznak meg./

Segítik-e a banda-gazdát és a fiatalabb segítőköt az idősebbek tanácsaikkal.

A banda tagjai milyen esetekben ülnek össze tanácskozni.

Ha valaki nem tetszik a bandában, hogyan teszik ki.

Van-e kitiltási joga a banda-gazdának.

Ha a gazda nem tetszik a tagoknak, hogy váltják le.

+

Az erdőmunkások közül kik járnak el más vidékre dolgozni /általában olyanok, akik több pénzt akarnak keresni, a nőtlenek, vagy a fiatal házások stb./.

Mennyi ideig járnak más vidékre dolgozni. /Sokan hosszú évekig, mások meg csak rövid ideig. Néha az is előfordul, hogy azért jár más vidék erdeibe dolgozni a favágó, mert otthon "kitelt a becsületből", nem szívesen dolgoznak vele együtt stb./

Az ország mely tájára járnak dolgozni /készítsünk erről kimutatást vagy térképet, és jegyezzük a helységek mellé, hogy mikor jártak ott/.

Melyik vidékre szeretnek a legjobban eljárni.

Női vagy gyermek munkaerőt visznek-e magukkal és miért; milyen munkaköre van ezeknek /főzés, vízfordás, takarítás stb./.

Milyen időközökben térnek vissza családjukhoz a más vidéken dolgozók. Egyszerre járnak-e haza, vagy beosztják egymás között, hogy kire mikor kerül sor /a családok általában sűrűbben járnak haza, mint a nőtlenek, de aki már vőlegény, az sűrűbben megy haza, mint az idősebbek stb./.

Mivel bízzák meg az ottmaradók azokat, akik hazamennek /hazaküldik velük a pénzt, tiszta fehérneműt hozatnak maguknak stb./.

Hogyan osztják fel egymás között a hazamenők, hogy ki melyik családnak megy /rendszerint a "komája, pajtása" megy el a kért dolgokért stb./.

A munkások hazafelé menet mit vásárolnak az otthoniaknak /cipőt, ruhaneműt, a gyermekeknek cukrot, játékot stb./.

Mit vesznek maguknak /ruhanemű, használati tárgy stb./.

A vidéken dolgozók visznek-e magukkal más ruhát is /"ünneplőt"/ vagy csak munkaruhát.

Vállalnak-e az erdőmunkásokon kívül más munkát is /pl. kukoricatörés, répaszedés stb.; munkát szombat délután vagy vasárnap/.

Hol laknak /barakban, gunyhóban kint az erdőn vagy esetleg bent a községben valamelyik háznál/.

Milyen barakban laknak /az utóbbi 10 évben darabjaira szedhető barakot biztosít az Állami Erdészeti Igazgatóság az erdőmunkások számára stb./.

Miből készítik a gunyhót /fa, föld, lomb stb./.

Hogyan építik meg a gunyhót /pontosan írjuk le a munkamenetet/.

Milyen alaprajza és formája van a gunyhónak /rajzoljuk le és írjuk bele a méreteket, valamint a gunyhó részeinek nevét/.

Van-e a gunyhóban tűzhely /hol helyezik el, főznek-e rajta/.

Gyufa, öngyújtó nélkül, hogyan gyújtottak régebben tüzet. Gyújtottak-e valaha faösszedörzsöléssel is tüzet. Hogyan és milyen alkalomból. /Az erre vonatkozó adatokat minél részletesebben írjuk le!/

Hányan laknak a gunyhóban és milyen a gunyhó berendezése /írjuk, ill. rajzoljuk le az emberek elhelyezkedését, a szerszámok, a csomagok stb. helyét/.

Milyen alkalmi enyhelyeket készítenek maguknak az erdőmunkások /sátor-szerűen összehúzzák a lombokat stb./.

+

Napközben honnan szerzik be a vizet.

Ki hordja a vizet és milyen edényben /rajzoljuk vagy fényképezzük le és jegyezzük fel a nevét/.

Melyik víz a legjobb inni és melyik főzni.

Mikor főznek /délben vagy este/.

Milyen állandó és ideiglenes tűzhelyet készítenek maguknak /pontosan rajzoljuk le méreteivel együtt!/.

Főzés céljára milyen és mennyi nyersanyagot visznek magukkal hazulról. Mit esznek legtöbbit /kenyeret, burgonyát, szalonnát stb./.

Külön-külön vagy közösen főznek-e /az erdőmunkások a bandán belül párban dolgoznak, ezért egyes helyeken két ember egy edényben főz, másfelé visszat külön-külön főznek/.

Esténként mivel szórakoznak. /Irjuk le külön, hogy milyen a szórakozás a barakban és milyen a gunyhóban vagy egyéb szálláshelyek esetén. Mint már említettük, az utóbbi 10 esztendőben sokfelé barakban laknak a favágók, vaságyakon alszanak, fűtésükről és világításukról is gondoskodnak. Ilyen esetben nemegyszer rádióval is találkosunk, az öregek ezt hallgatják, beszélgetnek; a fiatalok társasjátékokon vesznek részt, pl. sakk, malom, kártya, találóskérdés stb. A gunyhókban az ilyen fajta szórakozási lehetőség vagy nem volt meg vagy csak igen korlátozott mértékben stb./

Mivel világítanak a gunyhókban.

Hol tartják a gunyhóban /vagy egyéb szálláshelyen/ az egyéni felszereléseiket.

Milyen egyéni felszerelésük van /zsebkész, tű, cérna, foltnak való bőr, tisztálkodási eszköz stb./.

Szabadidejükben készítenek-e konyhaeszközöket az otthoniak számára vagy esetleg eladásra.

Milyen az erkölcsi felfogásuk, mi a véleményük egymásról. /Előfordul, hogy valaki összeférhetetlen természetű, veszekedős stb. vagy lop, iszákoskodik stb. Kérdezzük meg ilyen esetekben, hogyan rakják ki ezeket az embereket a bandából stb./.

Szeretnek-e mulatozni, vannak-e külön dalaik akár szórakozás, akár munkaközben /különösen érdeklődjük munkadal után!/.
+

A messzi vidékre munkába járó erdőmunkások életmódja, magatartása /viselkedés, érintkezési mód, beszédstílus stb./ miben különbözik a helybeli dolgozókéval. Mi a helyi közösség véleménye róluk. /Mind-ezeket különösen a fiataloknál fontos megvizsgálnunk./
+

Az erdőmunkások mitől félnek az erdőben.

Van-e szellem az erdőben.

Visszajár-e a lelke annak, akit munkaközben agyonütött a fa. /Több helyen előfordul az országban, hogy ahol valakit munkaközben agyon-

ütött a fa, arról a helyről azt tartják, hogy ott nem jó dolgozni, mert még több szerencsétlenség lesz, vagy az illetőnek visszajár a lelke pl. róka-képében. Ugyanezt tartják arról is, aki felakasztja magát a favágók közül stb./

Hogyan temetik el azt, aki meghal közülök; ott temetik-e el, vagy hazaszállítják /kik viszik haza stb./.

Hogyan tájékozódnak az erdőben.

IV. A f a d ö n t é s:

Ki osztja ki a munkát /bands-gazda, a legöregebb stb./

Hogyan osztják fel egymás között a munkát /lépésre, ölre, méterre, szemre stb./.

Mekkora erdőrészt vágnak egyszerre és mi annak a neve /elő, nyílás, nyíl, nyiladék stb./.

Hogyan osztják ki egymás között a vágandó részt. /Rendszerint sorost húznak, hogy kinek melyik rész jut. Kérdezzük meg, hogyan sajlík le a sorahúzás: miből ki húzza ki - általában az öregebb - a számot vagy a nevet stb./.

Hogyan jelölik meg, hogy melyik párnak melyik erdőrészt kell kivágnia /krétával egy számot vagy nevet irnak, megfaragják a fát stb./.

A kiirtandó erdőrészmelyik felét kezdik vágni /figyelembe veszik-e a szél irányát, a talaj esését, az erdőrészmelyik sűrűségét, utak, patakok irányát stb./.

Ki kezdi meg a döntést /melyik pár; előfordul, pl. szél esetében, vagy a talaj egyenetlensége miatt, hogy valamelyik szélén kell a vágást megkezdeni, ez különösen a magasnövéssű fáknál fordul elő/.

Miből állapítják meg, hogy merre fog dőlni a fa.

Ismernek-e valamilyen eljárást ennek szabályozására.

Melyik fát legkönnyebb dönteni.

Használják-e kötelet, láncot vagy valamilyen kampót a döntéshez és milyen alkalmakkor.

Mit értenek a halk, hajk, hakk, hók stb. elnevezésen /a fa dőlési irányában, a fűrészeléssel ellentétes oldalon fejszével bevágják a fát V alakban/.

Melyik oldalról halkolnak.

Hol fűrészelik be a fát /a halkkal szemben, alatta, fölötte/.

Fűrészelés közben használnak-e éket /a fűrész mögött a nyílásba vaséket szoktak ütni, ezáltal megakadályozzák azt, hogy szoruljon a fűrész/.

Hogyan figyelmeztetik társaikat, ha dől a fa. /Pontosan jegyezzük le a hallottakat, és részletesen kérdezzük meg az értelmét. Ugyanis, ha valaki azt kiáltja: "vigyázz meg a fa!" ez nemcsak figyelmezte -

tés, hanem azt is jelenti, hogy az illető nem felel azért, amit a fa esése közben kárt tesz stb./.

Hány fát döntenek ki egyszerre.

Melyik munkamozzanat következik a fa kidöntése után.

Mivel gallyazzák a fát.

Hogyan osztályozzák a fát /mivel jelölik az egyes minőségeket, pl. vastuti talpfa, bányafa, fűrész áru, I. vagy II. osztály stb./.

Mivel mérik le a fa vastagságát és hosszúságát.

Mi a faösszerakás módja /az alsó sor rendszerint vastagabb csomós fából kerül ki stb./.

Milyen helyen rakják össze a fát /ut mellett, tisztáson stb./.

Idegenek járhatnak-e a vágásban, vágóban /letarolt erdőrész/.

Mikor mondják azt, hogy tiszta a vágó.

+

Hányféle szerszáma van egy embernek /mi az egyes szerszámok neve/.

Hol szerszik be a szerszámokat. /Aprólékosan kérdezzük ki az összes szerszámok beszerzésére vonatkozólag az adatközlőt, pl. fejsze, balta, kis- és nagyfűrész, ékek stb. Kérdezzük meg, hogy milyen szerszámokat készíttetnek Kovácsnál stb./

Milyen szerszámot ad a munkáltató.

Mikor és milyen alkalommal használják a kisfűrészt.

Kiktől és hogyan tanulják meg a szerszámok élesítését. /Külön a fejszékét, baltákét és a fűrészekét. A fűrészek élesítése, reszelése nagyobb gondot kíván, mint az egyéb szerszámoké./

Hogyan és mivel hajtogatják a fűrész fogait.

Mivel és hogyan nedvesítik, kenik a fűrész lapját, ha szorul a fában.

Kölcsön adják-e a fűrészst vagy egyéb szerszámokat.

Mivel védik szállításkor a fűrész fogait /mivel takarják azt be/.

+

Milyen fejszetípusokat ismernek. /Rajzoljuk és írjuk le az egyes fejsze-típusokat: nevüket, méreteiket, részeiknek nevét, díszítésüket./

Milyen munkáknál használják a különböző méretű és súlyú fejszékét.

Milyen baltatípusokat ismernek.

Mikor és milyen munkáknál használják a baltát.

Mi a fejsze és baltanyelek anyaga és mik a méretei.

+

Milyen éket használnak és milyen munkáknál.

Milyen fából lehet a legjobb éket készíteni /sima, csomómentes gyertyán, kőrisfa stb./

Milyen fából készítik a bunkót /sulyok, furkó/, annak nyelét és mikor, milyen munkáknál használják.

+

A munkások szerszámaikon milyen tulajdon- vagy ismertető jegyeket használnak, és a szerszámok mely részén helyezik el azokat.

Hol tartják a szerszámokat a pihenőidőben és éjszaka.

Mit csinálnak a kiöregedett szerszámokkal /otthon háskörűli munkákra használják vagy a gyereket azzal tanítják az erdei munkákra/.

+

Milyen hiedelmeket, szokásokat, szólásmondásokat ismernek a fadöntéssel kapcsolatban. /Pl. ha a fát holdtöltekor vágják ki, megszuvasodik./

V. A faközelítés:

Hogy nevezik az erdei munkának azt a részét, melynek során a kitermelt faanyagot /szálfa, rönkfa, tűzifa, egyéb választékok/ a vágás helyétől a rakódóhelyig, a továbbszállítás kiindulópontjáig /erdei vasut, erdei ut stb./ mozgatják /közelítés, fakihordás stb./

Kik végzik a faközelítési munkákat /akik a fadóntást végezték vagy mások/.

Hány fajta közelítési módot ismernek: kihordás /kézben, vállon/, targoncán /káré/, talicskán, kézi /gyalog-/ szánon való közelítés, gurítás, csusztatás, erogetés és végezetül drótkötélpályán történő közelítés. /Irkuk le részletesen a munkamódokat!/
Milyen távolságra közelítenek eszközzel és anélkül.

Használják-e szekeret a közelítésnél /irkuk le, hogy a szekérrel hogyan közelítenek/.

Van-e olyan szekér, amelyet kizárólag csak erdei munkáknál, közelítésre, szállításra használnak. /Irkuk le, hogy milyen ez a szekér./

Milyen típusú szánkót használnak a közelítésnél és milyen a szállításnál, a mi ezeknek a helyi neve. /Irkuk le a szánkó anyagát, méreteit és részeinek helyi nevét is./

Kik készítik az ilyen szánkót.

Hányan és hogyan dolgoznak egy szánkóval.

Mennyi fát /súlyban/ raknak fel rá egyszerre.

Készítenek-e dorongból utat a közelítési munkálatok megkönnyítése céljából /pl. hogy a szánkó jobban csusszék, hasábfát fektetnek le a földre egymástól mintegy 25-30 cm-re stb./.

Ha nem csuszik a talajon a szán, mivel segítik elő a csuszást /sok helyen az országban zsirozzák, olajozzák a szántalpakat/.

Milyen eszközt és módot használnak, ill. ismernek a fékezésnél.

Emberi vagy állati erővel /esetleg mindkettővel/ vontatják-e a faközelítő szánkót.

Milyen fát /tűzifa, rönkfa/ közelítenek a szánkón.

Az erdei munkákon kívül használják-e más munkáknál is a szánkót /pl. télen takarmányhordás, trágyaszállítás stb./.

+

Szálfát közelítenek-e emberi erővel. /Fentebb ugyan már említettük a közelítési módokat, de itt a szállító eszköz - szánkó, szekér stb. - nélküli közelítést kell megkérdesznünk!/
Milyen eszközt: éket, láncot, kötelet használnak az ilyen munkáknál.
Hogyan erősítik fel a láncot, a kötelet a közelítendő fa végére.

+

Milyen vonó állatot alkalmaznak a közelítésnél.
Hogyan erősítik a láncot vagy kötelet a vonóállathoz.
Hogyan tanítják be az állatokat az ilyen és általában az erdei munkákra.

Használnak-e valamilyen eszközt, hogy a rönk, szálfa vége /eleje/ ne turja föl a földet.

Miből készítik ezt az eszközt, mi a helyi neve és mik a méretei.
A közelített fát hol rakják össze, és minek nevezik azt a helyet, ahol a fát összegyűjtik.

Hogyan rakják az ilyen helyen össze a fát.
Mennyi ideig tárolják a gyűjtő helyen a fát.

+

Milyen hiedelmeket, szokásokat, szólásokat stb. ismernek a faközelítéssel kapcsolatban.

VI. Szállitás:

Mit neveznek szállításnak.

Hová szállítják a fát.

Milyen igavonó állattal szállítják a fát, és melyiket /ló, ökör/ alkalmazzák szívesebben.

Milyen terelő és hajtó szavakat használnak /pl. indításnál, megállásnál, biztatásnál, s különösen emelkedőn, visszatartásnál, a lefagyott fa felszakításánál stb./.

Milyen eszközöket, szerszámokat, láncokat használnak szállításnál./Külön meg kell kérdezni szálfa, rönkfa, tűzifa-szállítás esetében.

Mi az eszközök anyaga, neve és mik a méretei./

Mennyi fát /külön a szálfát és külön a tűzifát/ szállítanak egyszerre.

Mik a teher lekötési módjai és eszközei.

Kik szállítják a fát, és mi a helyi elnevezésük /fuvarosok, tengőlsők, szállítók stb./.

A helység lakói közül hányan foglalkoznak állandóan szállítással.

Viseletük, életmódjuk és táplálkozásuk miben különbözik a helység többi lakóitól.

Szoktak-e az erdőn hálni fuvarozás alkalmával. Ilyenkor milyen építményeket készítenek maguknak és állataiknak.

Éjjel ki vigyáz a lovakra és az ökrökre. Melyik állatot hogyan őrzik.

/Használnak-e nyűg-öt, béklyót./

Miből készítik a nyűgöt /iszalag-ból, akácfa-, hársfa-háncsból stb./.

Hol szerzik be a béklyót.

+

Szállítják-e a fát keskenyvágányú ipari vasuton, és milyen vonó erőt használnak ezen.

Milyen kocsikat, csilléket használnak ennél /helyi nevük!/.

Hogyan rakják meg és kötik le a kocsikat.

Használnak-e facsusztatót /milyen csuzdát készítenek és miből/.

+

Milyen hiedelmeket, szokásokat, szólásmondásokat, nótákat ismernek a
a szállítással, fuvarosokkal kapcsolatban. /Pl. Kis szekeres,
nagy szekeres, Mind megissza, amit keres./

VII. A fa felhasználása, értékesítése:

Szerszámnýélnek melyik fát tartják a legjobbnak. /Itt végig kell kérdezni az összes szerszámnýeleket, mert pl. nem biztos, hogy ugyanolyan fából készítik a kaszanyelet, mint a csákány- és fejszenyelet. Ugyanakkor kérdezzük meg azt is, hogy miért éppen az a fa jó pl. kaszanyélnak, és miért nem jó más fából készíteni./

Készítenek-e favillát /hogyan és kik készítették, vagy készítik/.

Melyik fából lehet a legjobb favillát készíteni.

Milyen típusú villát készítenek /toldottágu stb./.

Milyen munkaeszközöket használnak a villakészítéshez és hol szerzik be azokat.

Hol értékesítik a villát, pénzért vagy terményért adják-e el.

Készítenek-e kis- és nagygereblyét /kik és hányan/.

Milyen fát használnak a gereblye készítéséhez, hogyan készítik a gereblyét és milyen szerszámokat használnak hozzá. /Irkuk le egy kis és nagygereblye készítését!/
Kocsi alkatrésznek milyen fát használnak /lőcs, rud, kerékagy, kerék-

talp, nyújtó stb./.

Milyen fából készítenek hordót, kádat, teknőt.

Milyen butorokat készítenek. Maguk használatára vagy eladásra.

Butorkészítéshez milyen fát használnak.

Melyik fa alkalmatlan szerszámnýól, kocsi alkatrész és butor készítéshez.

Készítenek vagy készítették-e valamikor hordóabroncsot. /Milyen fából, csak saját használatra vagy árusítás céljából is./

Készítenek-e fából konyhaeszközöket, kik és milyeneket. /Saját használatra vagy eladásra. Milyen árért./

Lekóház építéshez milyen fafajtákat használnak. /Irkuk le külön a gerendáknak, léceknak, deszkáknak stb-nek használt fa anyagot./

Gazdasági melléképületek építéséhez milyen fát használnak.

Kik, milyen fából és hogyan készítették a helységben zsindelyt.

Milyen szerszámokkal készítették a zsindelyt.

Hol szerezték be a szerszámokat.

Kik részére készítették, hogyan értékesítették a zsindelyt. /Közpületek, magánosok, távoli megrendelők stb./

Van-e vagy volt-e a környéken emlékezet szerint fűrészmalom. Hol. Meddig.

+

Szokás-e a szerszámfának stb-nek alkalmas előre kiszemelt élőfát a kellő vastagság eléréséig "talpon" hagyni, ill. a célnak megfelelő módon /kampósbot, görcsösbot stb./ alskítani. Hogyan.

Melyik fából lehet a legszebb kampós, egyenes botot készíteni.

Hogyan készítik ezeket a botokat. /Tűz fölött vagy parázsban megmelegítik, vízben megfőzik és úgy hajlítják térdükön, vagy erre a célra készített hajlítóban készítik el./

Kik készítenek ilyen botokat és kiknek.

Melyik fának, bokornak a vesszejét milyen célból gyűjtik /kosárkötés, söprűkötés, tövisborona készítés stb./.

+

Milyen fakonzerválási és tartósítási eljárást ismernek. /Pl. az oszlopok végét tűz fölött megpörkölik, füstölik a fát, vagy egy bizonyos ideig víz alatt tartják stb./.

+

Van-e vagy volt-e emlékezet szerint hamuzsir-égetés. Hol. Meddig. /Részletesen írjuk le az erre vonatkozó emlékeket./

Kik és hogyan készítenek hamulugot. /Kérdezzük meg, melyik fának a hamujából lehet a legjobb lugot készíteni./

Mire használják a hamulugot. /Az asszonyok ruhaneműt mosnak-e vele stb./

Szokásban volt-e helyben vagy a környéken emlékezet szerint a kocsikénőcsnek használt kátrány égetése. /Részletesen válaszoljunk./

Melyik fának a legjobb a parazsa, tüze, melege.

+

Kik adnak el fát. /Itt nemcsak az erdőmunkásokra kell gondolnunk, hanem pl. az erdőjoggal rendelkezőkre is, akiknek minden évben van fajutalékuk és azt eladhatják./

Milyen fát adnak el /pl. házépítéshez gerendának valót, tűzifát, szőlőkarónak valót stb./.

Milyen ellenértékért adják el a fát. /Gondosan kérdezzük meg az erre

vonatkozó részleteket, mert nem mindig csak pénzért adják el a fát, hanem az sokszor volt csereáru is. Vannak helyek, ahol fát adnak szálás vagy szemestakarmányért stb./

Milyen messzire szállítják az eladásra szánt fát.

Hogyan történt a faeladás. /Előfordulhatott olyan eset is, amikor megbeszélt helyre vitték, vagy csak valamelyik közeli város piacára szállították be a fát és úgy adták el, esetleg hársaltak a fával stb. Kérdezzük meg azt is, hogy, ha a vevő ment el a helységbe fát vásárolni, hogyan zajlott le az eladás. A faeladással kapcsolatos csalafintaságok./

+

Szoktak-e gyujtóst készíteni eladásra. /Kik árulják, hol és mit kapnak érte./

Mi a gyujtós helyi elnevezése /pl. gyántáros, zsirosfa, szilánk, vé-konyfa, gerjesztő stb./. x

Hol és hogyan szerzik be a gyujtós anyagát.

Hogyan készítik a gyujtóst. /Írjuk le milyen munkálatokon megy keresztül, amíg eladásra kerül./

+

Milyen hiedelmeket, szokásokat, szólásmondásokat, dalokat, történeteket ismernek a fa felhasználásával és értékesítésével kapcsolatban.

x Fakla készítés: miélen fát használnak? (gyertyán, fenyő stb.),
hogyan gyújtják, mi a fakla neve? Szokásai fűz, dő, lő, adal, adal, de
(pl. Zsoltosiban, a leizing ujjny, leizingkörbe, hogy
faklát fagyott gyertyánból és szál mutatott, hogy jó
fogynak való' zsebben vinni a faklát.)

VIII. Erdőirtás és gondozás:

Mit értenek az irtvány szón. /Különböztessük meg a véglegesen és az ideiglenesen kiirtott erdős területet. Gondosan jegyezzük fel az erre vonatkozó helyi népi elnevezéseket./

Milyen célból irtották ki az erdőt /legelőnek, szántóföldnek, szőlőtelepítés céljából stb./.

Mikor /mely évszakban/ végezték az irtást.

Kik irtották ki az erdőt: helybeliek, vidékiek stb. /Kitől vállalták el a munkát és milyen fizetést kaptak érte./

Az erdő melyik részait /égtájak szerint/ irtották ki.

Milyen eszközt használtak az erdőirtásnál /csákány, ásó, kapa, fűrész, fejsze stb./

Emlékeznek-e az égetéssel való irtásra. /Részletesen írjuk le, hogyan történt ez a munka. Pl. lábon gyújtották-e meg az erdőt, vagy tavasszal ledöntötték a fát és ősszel hamvasztották el stb. Miért tartották célszerűnek ezt az irtásmódot./

Milyen gépi eszközt /gőzeke, gőzvonatató, traktor/ használtak az erdő irtására.

Milyen eszközökkel tisztították meg a földet a visszamaradó fatövektől, gyökerektől.

Kit illetett meg a kitermelt fa. /Hogyan oszlott meg a tulajdonos és a munkások között./

Meddig hagyták parlagon az irtványt, illetve a megtisztított földet.

Mit vetettek az irtványba az első, a második, harmadik és a negyedik esztendőben. /Milyen kaszás vagy kapás növényt./

Milyen ekével vagy kapával /általában milyen eszközzel/ művelték az irtványokat az első időkben.

Mennyi időbe /hány évbe/ került, amíg teljesen megtisztították az irtványföldet a gyökerektől és a cserjéktől.

Mi volt a különbség a szántóföld és az irtványföld művelése között.

Milyen feltételek mellett és miként adták haszonbérbe az irtásföldet.

+

Szokásban volt-e, hogy a kiirtott erdőrészen u.n. "magfá"-t, "anyafá"-t hagytak. /Ugyanis sok helyen az országban - különösen a közbirtokossági erdőknél - vágáskor magfákat hagytak, melyek termésüket lehullatva biztosították az erdő fennmaradását./

Milyen magfákat hagytak meg. /Pl. cser, tölgy, bükkfát, és milyen távolságra egymástól./

Hogyan gondozták az ilyen magról kikelt csemetéket.

Volt-e a községnek, erdőbirtokosoknak csemetekertjük. /Milyen facsemeték voltak benne?/

Hogyan és hol szerezték be az ültetéshez szükséges magokat.

Hol telepítették a csemetekertet.

Hogyan gondozták a csemetéket.

Mikor ültették ki a csemetéket.

Kik végezték ezt a munkát és milyen szerszámokat használtak az ültetéshez.

Hogyan gondozzák a kiültetett csemetéket.

Mikor, hogyan tisztítják az erdőt, kik és milyen eszközökkel.

Hogyan védik a csemetét a vadak ellen.

Hogyan gyógyítják a beteg fákat.

+

Milyen hiedelmeket, szokásokat, szólásmondásokat, dalokat, történeteket ismernek az erdőirtással kapcsolatban.

IX. Erdői legeltetés:

Hol van az erdőben legelő /milyen fajta erdőben, az erdő melyik részében és mekkora/.

Kik a legelőtulajdonosok.

Lehetett-e legelőt bérelni az erdőben. /Kik, hogyan./

Milyen jószág erdei legeltetése van vagy volt szokásban.

Milyen csordákat, nyájakat hajtottak ki naponta az erdőre.

Mikor volt az első kihajtás és az utolsó behajtás ideje.

Tavasztól őszig volt-e kint az erdőben jószág; miféle és mely évekig.

Építettek-e a jószág számára éjszakai állást. /Melyik jószágoknak milyet: anyag, alaprajz, népi elnevezés; fedett vagy fedél nélkül./

Milyen építményt készített a pásztor a maga számára.

Volt-e tejgazdálkodás az erdei pásztorszálláson. Hogyan történt a fejés, sajtkészítés stb.

A nagy legeltetési időszakban miként oldották meg a pásztorok élelmezését.

Milyen fajta kutyát használ a pásztor a különféle jószágok erdei őrsénél és miért. /Terelés, védelem a vadak ellen stb./

Milyen jelzőkolompot, csengőt használnak állatfajtánként, milyen célból, és hol szerzik be ezeket.

Emlékeznek-e arra, hogy makkoltatásra kihajtották az erdőre a sertést.

Mely évekig volt ez szokásban. /Kérdezzük ki részletesen az erre vonatkozó emlékeket: milyen évszakban történt a kihajtás; kik és milyen feltételek mellett, milyen körülmények között végezték./

Emlékeznek-e arra, hogy a sertést más vidékek erdeibe is elhajtották makkolni. /Kérdezzük meg mik voltak ennek a feltételei, hogyan őrizték ilyenkor az állatokat, milyen messzire mentek el és mit vittek magukkal stb./

Más vidékekről hajtottak-e sertést makkoltatásra a helybeli erdőkbe.

/Milyen feltételek mellett stb./

Szokás-e /vagy szokás volt-e/, hogy az állatokat bizonyos helyeken hajtják, hogy ezáltal azt a területet /erdei kaszálót, legelőt,

vagy szántóföldet/ trágyázzák. Hogyan történt ez és mi ennek az eljárásnak a helyi elnevezése.

+

Milyen hiedelmeket, szokásokat, szólásmondásokat, dalokat, történeteket ismernek az erdei legeltetéssel kapcsolatban.

I. Erdői gyűjtőgetés:

Melyik fának hántolják /nyuzzák/ le a kérget és milyen célból. /Pl. cserfa, fenyőfa stb./

Milyen eszközöket használnak ehhez a munkához. /Rajzoljuk le, kérdeszük meg a szerzőszámok nevét és származási helyét./

Milyen formába, alakzatba rakják össze a szárításra szánt kérget /sir, stelássi, csomó, kupac stb./

Tudnak-e arról, hogy régen, inséges esztendőekben egyes fafajták kérget megőrülték és táplálékként használták fel./Kérdeszük ki részletesen az erre vonatkozó adatokat: milyen fának a kérget használták fel, hogyan őrülték meg, hogyan tették fogyasztásra alkalmassá, mikor szorultak rá ilyen inségeledelre./

Készítenek-e kéregből edényt, poharat, dugót stb.

Készítenek-e gabonatarató kéregedényeket.

Milyen fenedv-csapolási módokat ismernek.

Csapolnak-e a fenyőfából gyantát, hogyan; és mire használják azt fel.

Csapolják-e a cser- vagy a nyírfát hogyan és milyen célból. /Pl. ember vagy állatgyógyítás céljára./

Milyen erdei fák vagy növények magvait gyűjtik.

Hogyan, milyen eszközökkel.

Milyen célra gyűjtik ezeket a magvakat /eladás, gyógyszer stb./

Gyűjtik-e a makkot.

Milyen célból gyűjtik a makkot.

Hogyan történik a makkgyűjtés /résztvevők, engedély, eszközök stb./

Szedték-e felesben a makkot. /Pl. az uradalmi erdőkben. Hogyan történik a szedés és az osztzkodás. Ügyeljünk a kifejezésekre és a mértékegységekre stb./

Emlékeznek-e arra, hogy az inséges esztendőekben makkot szedtek táplálkozásra. /Hogy tették élvezhetővé./

Gyűjtik-e a taplót. /Mely fákról, kik és mi módon, milyen eszközzel szedik le./

Mit készítenek a taplóból. /Használati tárgyakat: székek, saphák, diss-

tárgyak stb. Kérdezzük meg hogyan készítették ki az üregek a tüsgyűjtáshoz szánt taplót. Mikor és ki használt utoljára tüsgyűjtáshoz taplót./

Gyűjtöttek-e fagyöngyöt és mire használták. /Takarmánynak, ragasztónak lépvessző készítéshez stb./

Melyik fán terem a legtöbb fagyöngy.

Szoktak-e gubacsot szedni és milyen célra /cserezés, eladás stb./

1945 előtt szedtek-e gubacsot az urasági erdőben és milyen feltételek mellett.

Hogyan és milyen eszközökkel történik a gubacs szedése.

Hogyan értékesítik a gubacsot. /Kik vásárolták, hogy hívták ezeket, honnan jöttek./

Van-e a határban szelídgesztenye erdő. /Kik és hogyan szedik a gesztenyét. Saját fogyasztásra vagy eladásra./

Szoktak-e gyűjteni vadgesztenyét és milyen célra. /Takarmánynak, gyógyszernek, tüzelőnek stb./

Kik, mikor és hogyan szedik a vadgesztenyét.

+

Milyen vadgyümölcsöt ismernek. /Írjuk fel pontosan az egyes gyümölcsök helyi nevét./

Milyen vadgyümölcsből van legtöbb az erdőben.

Milyen vadgyümölcsöt szednek /vadalma, v. körte, kökény, szeder, som stb./

Hogyan szedik a vadgyümölcsöt /milyen eszközökkel/.

Melyik vadgyümölcsöt mire használják fel /táplálkozás, pálinkafőzés, gyógyszer, eladás céljára stb./

Milyen erdei gyümölcsből, növényből főznek teát, lekvárt, melyekből készítenek gyümölcsbort, ecetet.

Hogyan teszik élvezhetővé a vadgyümölcsöt /az érlelés módjai stb./.

Aszalnak-e vadgyümölcsöt, hogyan.

Miféle vadgyümölcsöt értékesítenek és hogyan.

Kik foglalkoznak vadgyümölcs szedéssel.

Az erdei gyümölcsfák termésait leszedheti-e mindenki vagy csak az, aki először felfedezte.

Vannak-e olyan vadgyümölcsfák, amelyek személyi vagy csoport-tulajdont képeznek. /Ha ilyenek vannak, hogyan és milyen jelekkel hívják fel a figyelmet a tulajdonjogra./

Szoktak-e az erdőben levő vadgyümölcsfát beoltani. Kik /pásztorok, er-

dókerülők stb./.

+

Milyen gombafajtákat ismernek. /Különítsük el azokat, amelyeket gyűjtenek és amelyeket csak ismernek. Jegyezzük fel pontosan a gombák helyi nevét és ha lehetséges, határozzuk meg botanikailag is 6-
ket./

Melyik gomba hol terem /árnyékos, nedves, száraz vagy napos helyen stb./.

Kik szedik a gombát.

Egyénenként vagy csoportosan járnak-e gombát szedni.

Kik a legügyesebb gombászok.

Mibe szedik a gombát.

Mikor és milyen gombát lehet szedni.

Melyik gombából van a legtöbb.

Hogyan és miről ismerik fel az ehető és nem ehető gombákat.

Milyen gombafajtákat esznek.

Melyik mérgesgombát használják fel valamire /pl. gyógyítás stb./.

Melyik gombát tartják a legjobbnak étkezésre és hogyan készítik el.

Hiszik-e, hogy forrázással vagy más módon /hogyan/ a mérges gombafajtákat is ehetővé lehet tenni.

Eladásra szednek-e gombát. Hol és hogyan értékesítik.

+

Milyen erdei gyógynövényeket gyűjtenek. Milyen célra. /Gyógyteának, vérzéscsillapítónak, kelés ellen stb. - Minden esetben kérdezzük meg a növény helyi nevét, ha lehet határozzuk meg botanikailag./

Ezeket a gyógyszereket a növény mely részéből készítik.

Milyen mérges növényeket gyűjtenek. Milyen célra.

Kik ismerik a helységben legjobban a gyógynövényeket.

Melyik gyógynövényt szedik eladásra /pl. kamilla /: szikfű :/ - Chamomilla, ezerjófű = Centaurium vulgare, ürömfű = Artemisia apshintium, maszlagos nadragulya = Atropa belladonna stb./

Kik gyűjtik ezeket és milyen eszközökkel.

Használják-e gyógyszerként forrásvizet./Melyik forrását. Mi ellen./

+

Milyen dísznövényeket szednek az erdőből/pl.csipkerózsát, páfrányt stb./
Vadgyümölcsfát használnak-e alanyként. /Pl. a vadalma surjánt kiveszik tövestől és otthon elültetve beszemezik vagy beoltják szelíd gyű-

mölccsel./

Gyűjtenek-e mohát /koszmó-t/ és milyen célból. /Pl. kutykővek közé rakják, hogy a víz állandóan tiszta és hideg legyen, vagy fiatal fák, virágok tövét télen befedik vele a hideg ellen. Esetleg építkezésnél is felhasználják stb./

Szednek-e mohát eladásra és melyiket.

A farügyet gyűjtik-e és mi célból, melyik fákét /a gyerekek enni is szokták./.

Szednek-e mogorót és milyen célból /táplálkozás, értékesítés stb./.

Az állatok alá alomnak gyűjtenek-e száraz levelet.

Hogyan és milyen eszközökkel gyűjtik az alomnak valót.

Melyik fának a lombját gyűjtik téli takarmánként /melyik állat részére/.

Hogyan, mikor és milyen eszközökkel gyűjtik a lombtakarmányt.

Milyen értékűnek tartják a lombtakarmányt pl. a széna vagy a lucernához képest.

+

Szokásban van-e a tűzrevaló gyűjtögetése.

Milyen tűzrevaló fát gyűjtögetnek /lehullott gallyfa, kiszáradt fa stb./.

Milyen szerszámokat használnak a fagyűjtéshez /kisbalta, fűrész, fejsze stb./.

Hogyan szállítják haza az összegyűjtött fát /kévébe kötve, vállon, valamilyen eszközben, pl. bazárka, hátikosár stb./.

Egyénenként vagy csoportosan mennek az erdőre fát gyűjteni.

Kik járnak csoportokban. /Hogy nevezik a csoportot. Az egykoruk általában egy csoportban járnak-e, a fiatalok az idősebbekkel nem keverednek-e stb./

Milyen időközönként mennek ki az erdőbe fát gyűjteni.

Az erdő melyik részébe járnak fát gyűjteni.

Ismerik-e a fabecsületeset. /Azt jelenti, hogy az emberek nem árulják el, ha valaki fát lop az erdőben./

Mit szólnak a falubeliek, ha valaki beárulja az erdésznek, hogy kit látott az erdőben fát lopni /megszólják érte, nem állnak vele szóba stb./.

Szokták-e mesterségesen elszáritani /veszelyteni/ az élőfát. Hogyan. /Pl. a fa tövére trágyalevet, hamulugot, sósvizet, forróvizet öntenek, vagy kibontják a gyökereket és tüzet raknak rá, elvagdós-

sák a gyökereket, meggyűrűzik a fát stb./
Miből állapítják meg, hogy mikor lehet az ilyen fát kivágni./Azt mond-
ják: "kókkad a fa!", vagy sárgul a levele stb./
Májusfának, pünkösdi fának, Ünnepi díszítésre melyik fát tartják a
legmegfelelőbbnek.
Karácsonyfaként milyen fenyőt használnak.
Engedélyezi-e valaki e fák kivágását, vagy lopva hozzák.
Egyedül, vagy csoportosan járnak ilyen fákot szerezni.

+

Milyen hiedelmeket, szokásokat, szólásmondásokat, dalokat, története-
ket ismernek az erdei gyűjtögetés egyes fajtáival kapcsolatban.
/Pl. Barcikára nem mehatsz, Ott gubicsot nem shehetsz.../

XI. Vadászat, madarászat, méhészet:

Milyen vadak vannak a környező erdőkben és milyenek voltak 50-60 évvel ezelőtt.

Milyen célból vadásznak. /Táplálkozás, eladás, prémsszerzés stb./

Milyen módon és eszközökkel fogják a szarvast, őzet és vaddisznót. /Irkuk le az eszközöket - hurek, csapda, verem stb. - azok változatait, felállítási módját és az eszközök helyi nevét./

Emlékeznek-e arra, hogy farkas volt az erdőben és azt milyen módon és eszközzel fogták meg.

Milyen módon és eszközökkel fogják az apróvadakat /róka, bors, nyul stb. Itt is tegyük fel azokat a kérdéseket az eszközökre vonatkozólag, amelyeket az előzőnél./

Szokásban volt-e a pele fogása. Kik. Hogyan, milyen eszközökkel és mi célból fogták.

Mire használják fel a vad bőrét és hogyan készítik ki.

Volt-e orvvadász a helységben és mi a helyi neve.

Mik voltak a tiltott vadászat eszközei és hol rejtették el azokat.

A mérgezőes vadászatnak mely módjait ismerik.

Milyen mérget használtak. /Hol szerzik azt be./

Milyen csalétket használnak a mérgezésnél.

Melyik vadat tartják a legkönnyebben megfoghatónak és miért.

Melyik vadat mikor a legkönnyebb megfogni.

Milyen csalit /állathang-utánozó sip/ használtak a vad csalogatására melyik állatnál és mikor használták ezt.

Milyen vadak irtása volt kötelező.

Milyen vadak fogása volt megengedve a parasztságnak.

Az erdőközirtokosság tagjai vagy a helység más paraszt lakói összeálltak-e vadásztársaságba, mióta.

Az erdőközirtokosság kiadta-e érdejét vadászati haszonbérbe. /Kinek és milyen ellenértékért./

Szokás volt-e a hajtóvadászat és milyen állatokra.

Kik rendezték a hajtóvadászatot és kik vettek benne részt.

Hogyan zajlott le a hajtóvadászat.

Szokásban volt-e, hogy hajtóvadászat után /vagy vadásztársaságnál/ lakomát rendeztek. /Irkuk le hogyan zajlott ez le./

+

Milyen madarak élnek a környező erdőkben.

Kik madarásznak a községben /gyermekek vagy felnőttek is/.

Eladásra fognak-e madarat /pl. szajkót, csókát stb./.

Táplálkozásra szednek-e madarat és melyiket. Hogyan készítik el.

Kik szedik táplálkozás céljára a madarat.

Szokták-e az erdei madarakat tollastul pl.sárba göngyölgetve megsütni, kik és mikor.

Hogyan keresik meg az erdei madarak fészket. /Pl. a fa alatt sok a madárürülék, a repülés iránya, hangja stb./

Hogyan szedik ki a fészket. /Milyen eszközök segítségével másznak fel a magas fákra. /Pl. ágasfa, horgasfa stb./

Milyen erdei madár tojását gyűjtik; kik, milyen célra.

Milyen erdei madár tollát gyűjtik és milyen célra.

Melyik erdei madarat tartják a leghasznosabbnak és miért.

Melyik erdei madarat tartják kártékonynak és miért.

Előkezesnek-e arra, hogy a kártékony madarakat földesuri vagy más hatósági parancsra irtani kellett, mikor történt ez és hogyan, kik vettek benne részt.

Jósolnak-e a madarak hangjából és viselkedéséből. Milyen madárhang utánzó mondókákat ismernek.

+

Szokták-e az erdei méhek oduját kifosztani.

Kik foglalkoznak a helységben erdei méhészettel.

Melyik erdőrészben található a legtöbb vadméh. /Pl. öreg erdőréssz, kiirtott, letarolt erdő stb./

Hogyan keresik meg a méhek oduját. /Mivel fojtják le a méheket./

Hogyan fosztják ki a méhek oduját. Hogyan védekeznek a méhcsipés ellen.

Szokták-e a méheket hazavinni és milyen célból /eladás stb./

Szokták-e az odut levágni és hazavinni a méhesbe. /Méhekkel együtt vagy anélkül./

Szokták-e a méheket kasba átdobolni. /Hogyan csalják ki az oduból a méheket és mibe viszik el./

Mire használják fel a mézet /eladásra, táplálkozásra, gyógyszerként

stb./.

Melyik napszakban szedik ki a mézet.

+

Milyen hiedelmeket, szokásokat, szólásmondásokat, dalokat, történeteket ismernek az erdei vadászattal, madarászattal és méhészettel kapcsolatban. /Mindhárom tárgykörben külön-külön kérdezősködünk/
Milyen állatokról szóló meséket ismernek. Kik tudnak ilyeneket.

XIII. A szénégetés:

Vannak-e szénégetők a helységben.

Kik égetnek szenet /régebben a kovácsok is égettek saját használatra/.

Hol szerzik be a szénégetéshez szükséges fát.

Kiknek égettek szenet. /Ha pl. az uradalom részére égettek szenet, akkor abból mennyit kellett leadni, a mennyi maradt az égetőnek stb./

Van-e feles vagy negyedes szénégetés.

Milyen messzire járnak el szenet égetni /más határba, más vidékre/ és mennyi időre.

Milyen koru emberek végzik a szénégetést.

Van-e a szénégetők között gyermekmunkás. /Milyen munkát végez./

Hogy tanulják meg a fiatalok a szénégetési munkálatokat.

Hol választják ki a szénégetés helyét és hogyan készítik el. /Jegyezzük fel a munkahely népi nevét és méretét, részletesen írjuk le a munka menetét./

Milyen szerszámokat, eszközöket használnak a szénégetésnél. /Írjuk és rajzoljuk le az egyes munkamozzanatoknál használt szerszámokat./

Hogyan nevezik a szénégetéshez felhalmozott fát /boksa, kupac stb./.

Milyen munkaszervezetben dolgoznak a szénégetők /párban, csoportosan stb. egy boksánál/.

Milyen messzire dolgoznak egymástól az erdőben a szénégetők.

Mennyi fát raknak egy boksába és hogyan készítik azt el.

Mivel takarják be a boksát /falevél, fű stb./.

Mivel szedik vagy gyűjtik az erre használt levelet, fűvet.

Hogyan és milyen vastagon fedik be a boksát levéllel, fűvel és földdel.

Hogyan történik a begyújtás. /Melyik oldalon van a begyújtó-hely./

A begyújtás után hogyan ügyelnek az égésre.

Hogy oltják vagy fojtják el a tüzet, ha kigyullad a boksa.

Mennyi ideig ég egy boksa.

Melyik évszakban, napszakban kezdik a szénégetést.

Milyen időjárásban jó szenet égetni.

Miről tudják megállapítani, hogy jól égett-e ki a szén /a szén csengéséről, színéről stb./.

Mikor és hogyan bontják szét a boksát.

Hasznos-e visszel oltani a kiégett szenet.

Mibe rakják a kiégett szenet szállításkor.

Milyen messzire és mely helységekre hordják a szenet eladni. /Célszerű egy vázlatos térképet készíteni az eladási helyekről./

Hogyan történik az eladás. Kötnek-e szerződést a szénre.

Kit tartanak a helység legjobb szénégetőjének.

Milyen véleménnyel vannak a helység lakói a szénégetőkről.

Milyen a szénégetők viselete.

Milyen egyéni felszerelésük van.

Miben különbözik táplálkozásuk a helység többi lakóiétól. Hányszor esznek naponta és mit.

Hol laknak az erdőn. /Milyen építményt készítenek maguknak és hogyan rendezik azt be: alaprajz, szerkezet, anyag stb./

Van-e a szénégetéssel kapcsolatos daluk. /Pl. Dudariak nem élhetnek, Ha csak szenet nem égetnek.../

Milyen hiedelem, szokás, szólás, történet fűződik a szénégetéshez. /Pl. Szénégetőnek tőkén a szeme, Szenes tőke fekete, Három verébnek hat szeme... stb./

Mit tartanak arról, ha elalszik egy jól begyújtott boksza. /Pl. nem segítette az erdőszellem, haláljel stb./

Van-e a szénégetőknek védőszentjük és hogyan fejezik ki tiszteletüket iránta.

XIII. A m é s z é g e t é s:

Kik égetnek meszet a helységben.

Kit tartanak a helység legjobb mészégetőjének.

Van-e bérért dolgozó mészégető. /Kiknek éget. Mit kap munkájáért./

Mi a véleménye a helybelieknek a mészégetőkről.

Milyen a viseletük.

Milyen a táplálkozásuk, mennyiben tér el a helységbeliekétől.

Hol választják meg a kemence helyét és hogyan készítik azt el. /Írjuk és rajzoljuk le a kemence alaprajzát, részeinek helyi elnevezését./

Milyen szerszámokat használnak a kemence készítéséhez.

Méddig tart egy kemence elkészítése.

Kiknek a tulajdona a kemence. /Kérdezzük meg, hogy vannak-e közös kemencék, bérelhető kemencék és mit kérnek értük./

Hogyan történik a kemence berakása.

Hányan dolgoznak egy kemencénél, amikor azt berakják. /Kik rakják be, pl. családtagok, rokonok, barátok stb., mit fizetnek a segítségért./

Mivel fedik be a berakott kemence tetejét /pl. szalmával, majd sárral vastagon betapasztják/.

Miről állapítják meg, hogy melyik kő a legjobb az égetéshez /pl. színről, hasadásáról, erezetéről stb./.

Honnan szerzik be az égetendő mészkövet. Kinek a tulajdona a kőbánya, s milyen ellenértékért hordhatnak onnét követ.

Milyen szerszámokat használnak a kőfejtésnél.

Mivel szállítják a kitermelt követ a kemencéig.

Honnan szerzik be a fát az égetéshez /állami erdészet, közbirtokossági erdő stb./.

Mivel szállítják a fát a kemencéhez.

Milyen fát használnak az égetéshez /pl. száraz gallyfa, hasábfa stb./.

Hogyan történik a kemence begyújtása.

Hogyan történik a tüzelés.

Mennyi ideig tart az égetés. /Es a kemence nagyságától függ, egy kisebb 15-16 q meszes kemencét 10-11 óráig fűtenek; minél nagyobb a kemence, annál tovább kell fűteni./

Miből állapítják meg, hogy a kő kiégett. /Pl. a füst színe, a kő fehérhamvas izsása, aranysszine stb./

Mennyi ideig hűl a kemence az égetés után.

Melyik napsszakban bontják, ill. szedik ki a meszet.

Milyen módon és eszközökkel szedik ki a meszet.

Mibe rakják a kiszedett meszet.

Milyen kocsikon szállítják a meszet eladni.

Hová járnak meszet eladni /készítsünk erről vázlatos térképet/.

Hogyan értékesítik a meszet /hangosan kínálják-e vagy a megrendelőhöz viszik, vagy közvetítő útján adják el stb.; milyen ellenértékért/.

Milyen hiedelem, szokás, szólásmondás, történet stb. fűződik a mészégetési munkákhoz.

Vannak-e dalaik, amelyek a mészégetőkről, mészégetésről szólnak.

XIV. Fa ismeret, hiedelmek stb.:

Milyen erdei fákat ismernek /írjuk le helyi nevüket, és ha módunk van rá határozzuk meg őket botanikailag is/.

Mi élteti a fát, a növényt, mitől nő a fa /magától, napfénytől, szél-
től, istentől, természetadta erőből stb./.

Meddig élnek a fák.

Hogy élnek a fák egymás mellett./Pl. úgy mint az emberek a társadalom-
ban, szövetkezésben, egymásra utalva, vagy egyik fa nagyobb "ur"
mint a másik, elnyomja a többi fát stb./

Miért nőnek magasra a fák.

Melyik fa nő legmagasabbra.

Melyik fának van a legnagyobb koronája.

Melyik fa a legszebb és miért.

Melyik fát becsülik a legtöbbször /a tölgyfát, hársfát, nyírfát, gyer-
tyánfát stb./.

Melyik fát tartják haszontalannak és miért.

Miről ismerni föl a fafajtákat /pl. kőris, tölgy, bükk stb./, ha már
nincs rajtuk a kérgük és a koronájuk.

Melyik fa bírja legtovább a szárazságot, nedvességet és a hideget.

Melyik fa szereti a napfényt és az árnyékos helyet, és melyik nem.

Van-e a növénynek, fának szelleme /melyik fának, mit tudunk róla/.

Hogy lehet a fák szellemét kiengesztelni.

Van-e a fának lelke. /Pl. amikor valamelyik fának jó tüze van, vagy
sistereg: "sír a fának a lelke"./

Vannak-e az erdőben olyan fák, amelyek tövébe élelmet szoktak kitenni.
Milyen célból.

Hallottak-e a Vadöreg-ről és ki az, milyen hatalma van, mivel lehet ki-
engesztelni.

Hol lakik a Vadöreg.

Hallottak-e a Vadleányról és ki az, mit tudnak róla.

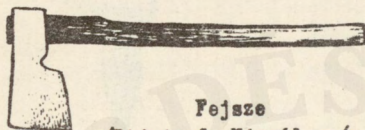
Ismerik-e a Tápiót és mit tudnak róla.

Kik laknak az erdőben, öreg odvas fákban /pl. manók, szellemek, boszor-

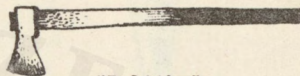
kányok, erdei ördög, nagyikigyók, tüzesember, sárkányok stb./, és milyen történeteket tudnak ezekről.

Vannak-e az erdőben olyan helyek, fák, bokrok, ligetek, építmények, ahol valamelyik csodatévő szent megjelent /pl. Szűz Mária, Szent József stb./. Milyen történetek és mondák fűződnek ezekhez a helyekhez.

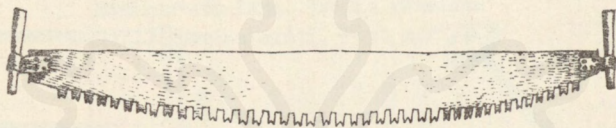
Mire jó a villamsujtott fa /pl. a szilánkja/, és hogyan használják azt fel.

Fejsze
/Diósjenő, Nógrád m./

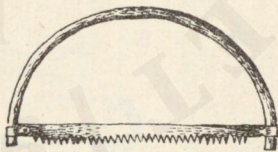
"Baltika"
/Bernecebaráti, Pest m./

Nagyfűrész, "átjárófűrész"
/Bernecebaráti, Pest m./

Bunkó
/Bernecebaráti, Pest m./

"Kámvás-fűrész"
/Bernecebaráti, Pest m./

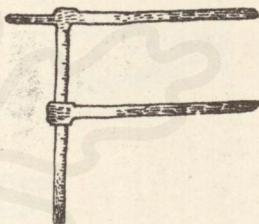
Faék
/Sikvölgypuszta, Komárom m./

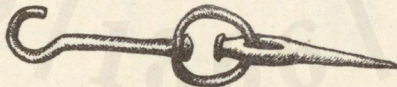
Vasék rönkvontatáshoz
/Bernecebaráti, Pest m./

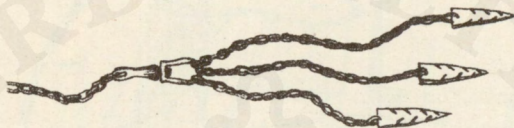
Szám-korong kalapács
/Sikvölgypuszta, Komárom m./

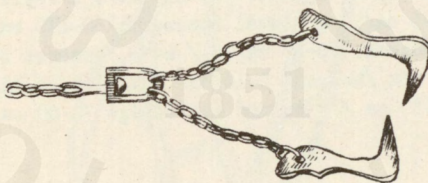
Favastagságmérő, "átlaló"
/Sikvölgypuszta, Komárom m./

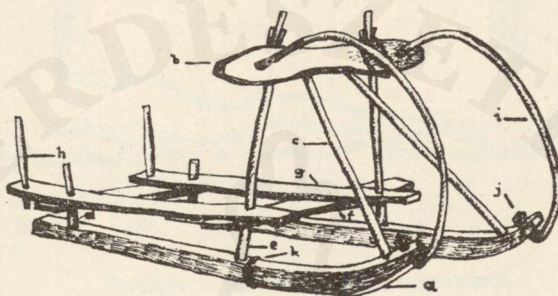
Rönkvontató ék, "szívszakajtó"
/Bernecebaráti, Pest m./

Rönkvontató lánc, "dupla rönklánc"
/Bernecebaráti, Pest m./

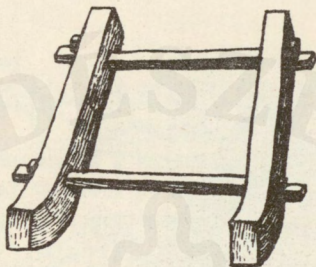

Rönkkapacs
/Bakony/

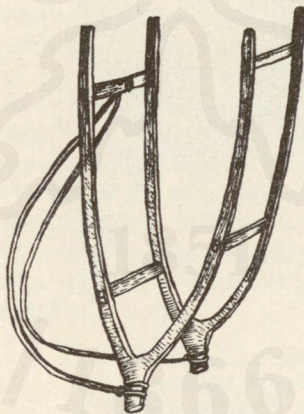

Románszánkó

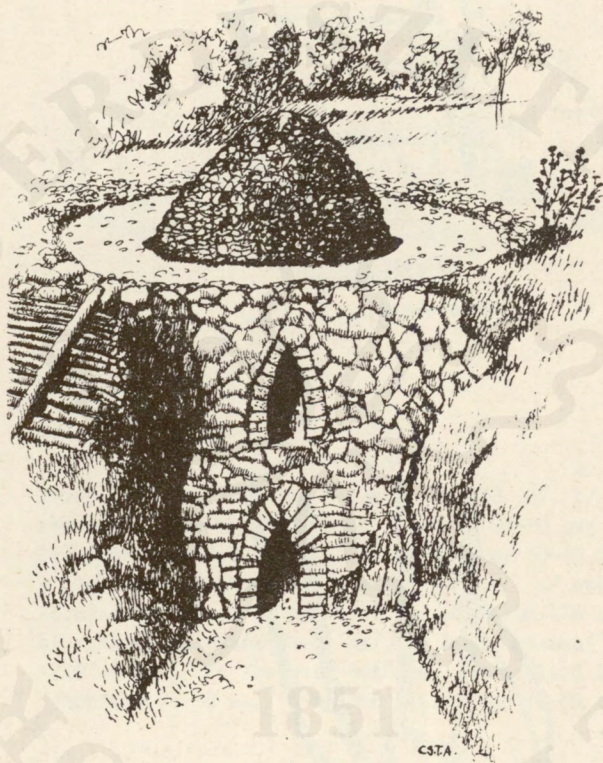
Bernecebaráti. a/ talp /hossza: 200-210 cm/, b/ fej /hossza: 90-95 cm/, c/ picék /hossza: 85-90 cm/, d/ láb /hossza: 30-40 cm/, e/ súk /hossza: 30-40 cm/, a meghosszabbítással együtt: 100-110 cm/, f/ epliny /hossza: 90-95 cm/; g/ levél /hossza: 160-170 cm/, h/ rakonca /hossza: 50-60 cm/, i/ káva /hossza: 200-210 cm/, j/ ék /hossza: 5-10 cm/, k/ fékező lánc /hossza: 25-30 cm./ A szánkó szélessége 70-80 cm/

Rönkkorcsolya
/Bernecebaráti, Pest m./

Rőzsehordó, "bazárka"
/Bernecebaráti, Pest m./

Mészégető kemma
/Ugod, Veszprém m./

P Á L Y Á Z A T I F E L H I V Á S

A Néprajzi Múzeum és a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete a megyei tanácsok és más intézmények támogatásával néphagyományunk értékeinek összegyűjtésére

meghirdeti a

IX. ORSZÁGOS NÉPRAJZI ÉS NYELVJÁRÁSI GYŰJTŐPÁLYÁZATOT.

Pályázhatnak önkéntes gyűjtők és gyűjtőcsoportok /szakiskolák, uttőrőcsapatok, művészeti csoportok stb./ bármilyen néprajzi és nyelvjárási tárgy, nyomtatásban még meg nem jelent:

eredeti helyszíni gyűjtést tartalmazó pályamunkákkal, mint pl. ösfooglalokások - gazdálkodás - település-építkezés-házberendezés - viselet - táplálkozás-háziipar-mesterkedés - díszítőművészet - népszokások-hiedelmek - népdal-népzene - népi tánc - népi játékok - történeti néphagyomány - irodalmi néphagyomány - népköltészet - népi kéziratok - munkásfolklór - nyelvjárási anyag stb. - Néprajzi tárgy rajzokkal, fényképekkel, néprajzi tárgyakat /pl. helyi néprajzi kiállítások, múzeális jellegű gyűjtemények anyagát/ s a rájuk vonatkozó adatokat megőrökítő, részletesen leíró pályamunkákkal is lehet pályázni. Gyakorlott gyűjtők a készülő Magyar Néprajzi Atlasz kérdései-nek valamely helységben való feldolgozásával is pályázhatnak. A régi népeletre vonatkozó kiadatlan levéltári anyagból is lehet pályamunkát készíteni.

P á l y a d í j a k:

Nagydíj: 2000 Ft.

I. díj: 1000 Ft.	IV. díj: 400 Ft.
II. díj: 750 Ft.	V. díj: 300 Ft.
III. díj: 500 Ft.	VI. díj: 200 Ft.

Az egyes díjfokozatokat többszörösen kiadják.

A díjat nem nyert, dicséretes pályamunkák értékes k ö n y v -
j u t a l o m b a n részesülnek.

A pályázat anyagából gyűjteményes kötet jelenik meg.

A pályamunkákat

1960. ÁPRILIS 30-IG KÉT PÉLDÁNYBAN KELL BEKÜLDENI

a N é p r a j z i M u z e u m E t h n o l ó g i a i A d a t t á r a
/Budapest, VIII., Könyves Kálmán-krt. 40./ címére. - A nagyobb számú
illusztrációt tartalmazó pályamunkáknál az illusztrációkat elég csak
az első példányban közölni.

A pályamunkákon fel kell tüntetni a gyűjtő nevét, foglalkozá-
sát /tanulóknál iskoláját, osztályát/, lakcímét, továbbá a gyűjtés he-
lyét és idejét, valamint az adatszolgáltatók személyi adatait. Levél-
tári anyagnál minden esetben fel kell tüntetni az idézett iratok pon-
tos levéltári jelzetét. Ismertetni kell továbbá a gyűjtés körülményeit
és meg kell jelölni, hogy a pályamunka résztvett-e valamilyen más /me-
gyei, városi, iskolai stb./ pályázaton. Ugyanis alaposabban kidolgozva,
kiegészítve az ilyen munkák is benyújthatók a pályázatra, ezeknél a-
zonban az ujonnan gyűjtött anyagot el kell különíteni a régitől.

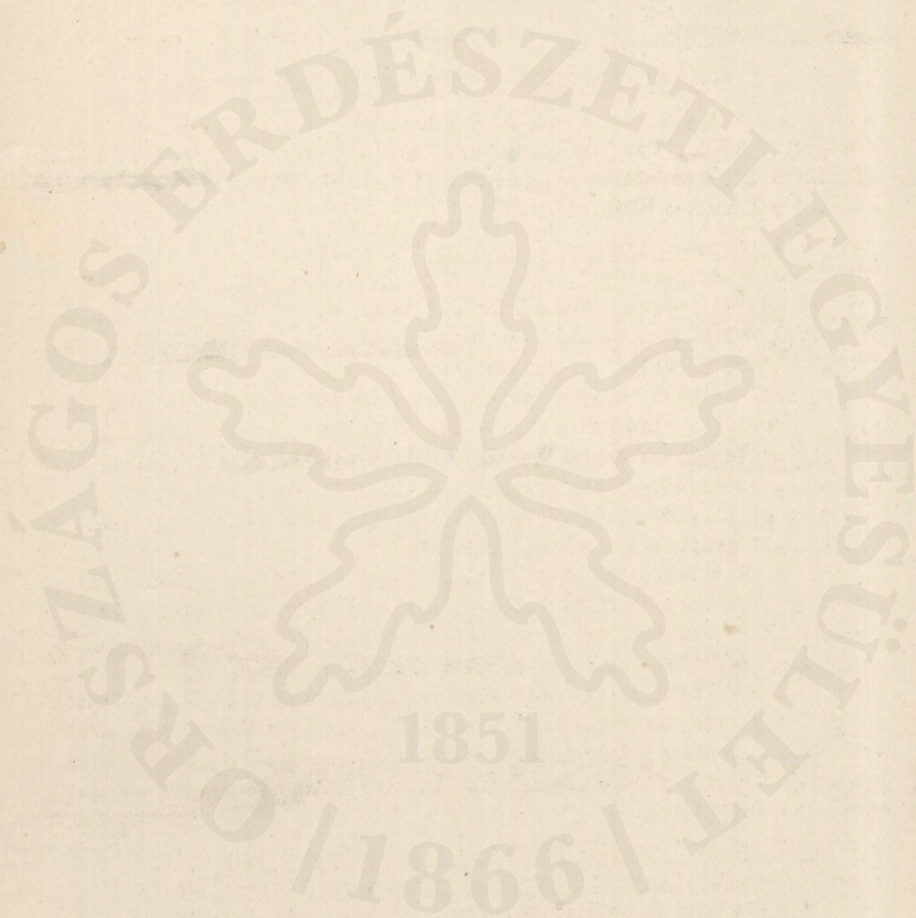
Egy pályázó több pályamunkát is beküldhet. Nemzetiségi vidéke-
ken végzett gyűjtéssel is lehet pályázni.

A pályázati téma kiválasztását megkönnyítik az önkéntes nép-
rajzi gyűjtők legjobb munkáit tartalmazó gyűjteményes kötetek /Népha-
gyományunk Értékeiből. Bp. 1954., Népünk Hagyományaiból. Bp. 1955., Né-
pünk Hagyományaiból 1956. Bp. 1956./cikkei és utmutatásai.

A beküldött pályamunkák első példányai megőrzésre - a pályázók
szerzői jogainak tiszteletbentartásával - a Néprajzi Múzeum Adattárába
kerülnek. A másodpéldányokat a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudomá-
nyi Intézetének Adattára, ill. a területileg illetékes megyei múzeumok
adattárai kapják meg.

A pályázni óhajtok bővebb felvilágosításért és utmuta-
tásért, pályázati témájuk megjelölésével, forduljanak
a Néprajzi Múzeum Adattárához, illetve a Nyelvtudomá-
nyi Intézethez /Bp. V., Szalay u. 10./.

Budapest, 1959. október 1.

1200